

Akkoord van Wassenaar 35 jaar geleden afgesloten

Een historisch weekje

Op 24 november 1982 werd het befaamde Akkoord van Wassenaar gesloten. Volgens *Jan-Willem van den Braak*, die het hele proces namens VNO van nabij heeft meegemaakt, hebben VNO-voorzitter Chris van Veen en FNV-voorzitter Wim Kok hiermee de basis voor het poldermodel gelegd.

Begin 1982 was net het kabinet-Van Agt/Den Uyl/Terlouw aangetreden, dat vanaf de eerste dag onmachtig bleek om draagvlak te ontwikkelen voor een economisch herstelbeleid, ondanks een negatieve economische groei, onbeheersbare overheidsfinanciën en een pijlsnel stijgende werkloosheid. Twee jaar eerder hadden de sociale partners een akkoord gesloten, dat moest bijdragen aan loonmatiging, maar dat was vervolgens afgeschoten door de FNV. FNV-voorzitter Kok zou later zeggen dat dit helaas nog eens drie verloren jaren had opgeleverd en dat konden wij onder aanvoering van onze voorzitter Chris van Veen alleen maar onderschrijven. De onmacht was die jaren aan de macht. Zelf was ik als jong secretaris arbeidsvoorwaardenbeleid van VNO intern betrokken bij deze ontwikkelingen, begin 1980 mocht ik voor het eerst een centraal tripartite overleg van de Stichting van de Arbeid met het kabinet-Van Agt I bijwonen – maar dan wel alleen om nog de volgende dag een verslag daarvan voor de werkgeversachterban te schrijven en te zorgen dat dit nog diezelfde dag gestencilled en per expressepost verzonden werd.

Onbehoorlijke manoeuvre

In mei 1982 viel het totaal mislukte kabinet en trad een interimkabinet-Van Agt III aan, dat begin november werd opgevolgd door het kabinet-Lubbers van CDA en VVD.

Zou de ban nu toch gebroken worden? Het kondigde in zijn regeringsverklaring een 'adempauze' aan voor 1983, een eufemisme voor de zoveelste loonmaatregel sinds de jaren '70, die de nekslag voor de in 1970 doorgevoerde vrije loonvorming zou betekenen – en daarmee ook het failliet van sociale partners. Op woensdag 17 november was er het gebruikelijke eerste centraal overleg met het nieuwe kabinet, waarvan Jan de Koning (CDA) minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid was. Ik was daar die keer niet bij, maar na afloop kwam mijn (pas twee weken eerder aangetreden) directeur Ad Dortland vertellen dat 'er weer eens niets gebeurd was maar dat FNV-voorzitter Kok in de conferentie na afloop Van Veen had uitgedaagd om toch verder te overleggen'. Hij vond het maar een rare, zo niet onbehoorlijke manoeuvre van Kok, vermoedelijk om Van Veen openlijk 'de Zwarte Piet' toe te spelen.

Contouren van een akkoord

Maar toen ontrolde zich wat een historisch weekje voor de arbeidsverhoudingen zou blijken. Het begon met een telefoontje van Van Veen veel later die dag aan Ad Dortland vanaf een onbekende plaats, waarschijnlijk zijn woonhuis in Wassenaar. Ik zat net op Ads kamer en mocht meeluisteren hoe Van Veen de contouren van een akkoord schetste, dat hij blijkbaar met Kok had uitgedacht, zoveel was wel duidelijk. Belangrijk kernpunt was dat op één of andere manier de vermaledijde automatische prijscompensatie (de 'apc', een vast CAO-bestanddeel sinds de

Ondertekening Akkoord van Wassenaar, SER-gebouw Den Haag, 24 november 1982. Van rechts naar links: NCW-voorzitter Steef van Eijkelenburg, VNO-voorzitter Chris van Veen, algemeen directeur VNO Carl van Vulpen, nog net zichtbaar VNO-secretaris Sociale Zaken Jan-Willem van den Braak en VNO-directeur Jos Jacobs. Foto: ANP

jaren '60, dat werkgevers in 1976 al eens tevergeefs hadden trachten te elimineren) zou worden 'ingeleverd' voor arbeidstijdverkorting, ook welhaast een vloek in onze kring. Ik schreef driftig op wat ik hoorde en bood Ad direct aan dit nog diezelfde dag verder uit te werken tot een concepttekst voor een akkoord. Ik voelde wel waar Van Veen naartoe wou en hoe dit als formele aanbeveling opgeschreven zou kunnen worden.

Ad vond het goed en we spraken af dat ik me direct zou terugtrekken in het dichtbij ons kantoor gelegen Sofitel, waar ik in alle rust zou kunnen schrijven, eten en overnachten. Want het moest de volgende ochtend vroeg klaar zijn, zijn secretaresse zou al om 8 uur aanwezig zijn om mijn schrijfsels uit te tikken. Dat hotelverblijf onderstreepte het gewicht van mijn missie, zo voelde het. En het lukte allemaal, kort na middernacht kon ik naar bed en de volgende ochtend om 9 uur werd het concept, na een paraaf van Ad, doorgestuurd aan onze voorzitter, die het met enig aanpassen ook kon onderschrijven.

Globale overeenstemming

Het stramien lag daarmee vast en werd de dagen daarna ook niet meer wezenlijk veranderd, in de vorm van een aanbeveling aan CAO-partijen:

- In het CAO-overleg staat de automatische prijscompensatie ter discussie ten behoeve van rendementsherstel;

- Dit op kostenneutrale wijze in samenhang met allerlei vormen van 'herverdeling van arbeid' (jaarlijkse of wekelijkse arbeidsduurverkorting, vut en deeltijdarbeid) en speciale aandacht voor bestrijding van jeugdwerkloosheid.

Zo verbijsterend simpel was en bleef het. De beladen vakbondsterm ATV (arbeidstijdverkorting) hadden we daarbij vervangen door ADV (arbeidsduurverkorting), een subtiel maar (voor ons) belangrijk verschil. Partijen spraken in de concepttekst ook uit, zoals onze voorzitter in zijn telefoontje al had gesuggereerd, dat ze hun verschillende gevoelens bleven behouden over het voorgenomen kabinetsbeleid. Want Lubbers had in de regeringsverklaring forse bezuinigingen aangekondigd, ook op de ambtenarensalarissen, en daar voelde de vakbeweging uiteraard niets voor. Onze voorzitter ging met deze tekst op pad voor informeel overleg met Kok, waar en hoe wisten we niet, dat was aan hem. Maar vanaf toen ging het heel hard. Later die dag was er een eerste Stichtingsoverleg, waar naast onze tekst plotseling, althans voor mij maar ongetwijfeld niet voor Van Veen, ook een werknemerstekst op tafel lag. Het spel moest gespeeld worden, maar ik zag al gauw dat de verschillen niet al te groot waren en dat ons stramien grotendeels overgenomen was. Op een soort vanzelfsprekende wijze namen Kok en Van Veen de regie, iedereen voelde dat ze het onderling al eens waren maar niemand dorst hier zelfs maar op te hintten, laat staan dit subtiel proces te ver-

- 2 -

van de hierboven genoemde overwegingen en beleidsintenties, de c.a.o.-onderhandelingen 1983 in de ondernemingen en bedrijfstakken op korte termijn worden gestart en doen een dringend beroep op het kabinet om het mogelijk te maken dat partijen op basis van bovenstaande aanbevelingen in vrijheid op c.a.o.-niveau kunnen onderhandelen. Zij verbinden daaraan de bereidheid om in de loop van het voorjaar 1983 het kabinet te informeren over de feitelijke ontwikkelingen in en uitkomsten van de c.a.o.-onderhandelingen.

De Voorzitters van de in het Bestuur van de Stichting van de Arbeid vertegenwoordigde centrale organisaties van werkgevers en van werknemers:

VERBOND VAN NEDERLANDSE

FEDERATIE NEDERLANDSE VAKBEWEGING

W. Kok
NISTELIJK NATIONAAL VAKVERBOND
NEDERLAND

H. van der Meulen
CENTRALE VOOR MIDDELBAAR EN
PERSONEEL

H. van der Schalie

De in de Stichting van de Arbeid vertegenwoordigde centrale organisaties van werkgevers en van werknemers:

- overwegende dat essentieel voor een structurele verbetering van de werkgelegenheid is:
herstel van economische groei, een stabiel prijspeil, versterking van de concurrentiekracht van ondernemingen en in samenhang daarmee verbetering van de rendementspositie;
- overwegende dat een daarop in positieve zin gericht meerjarenbeleid op sociaal en economisch terrein op alle niveaus noodzakelijk is;
- overwegende dat het ook bij herstel van de economische groei het op middellange termijn niet mogelijk zal zijn de gehele beroepsbevolking, alsmede de aanwas daarvan in de komende jaren aan werk te helpen;
- overwegende dat daartoe in samenhang met het bovengenoemde beleid een beleidsaanpak over meerdere jaren is geboden, gericht op een betere verdeling van de bestaande werkgelegenheid; een aanpak waarin meerdere vormen van herverdeling van werkgelegenheid in aanmerking komen, zoals arbeidsduurverkorting, deeltijdarbeid, bestrijding van jeugdwerkloosheid;
- overwegende dat in samenhang met de door c.a.o.-partijen te maken afspraken over vorm, fasering en werkgelegenheidseffecten als een van de uitgangspunten dient te gelden dat, mede gelet op de zwakke financiële positie van de bedrijven, een betere verdeling van de bestaande werkgelegenheid niet tot een verhoging van de kosten mag leiden;
- overwegende dat er naar gestreefd moet worden om zo'n beleid in het jaar 1983 een reële aanzet te geven, waarbij over een mogelijke andere besteding van reeds in de c.a.o.'s vastgelegde loonaanspraken uitsluitend op c.a.o.-niveau in vrijheid dient te kunnen worden onderhandeld;

- I. doen een beroep op c.a.o.-partijen de voorwaarden te creëren om zo spoedig mogelijk een beleid in deze zin tot stand te brengen;
- II. spreken uit dat er daarnaast aanleiding bestaat om in de Stichting van de Arbeid ter zake van een aantal aspecten met betrekking tot de herverdeling van arbeid en de bestrijding van de jeugdwerkloosheid overleg te voeren met de bedoeling om daarover vóór 1 januari 1983 aanbevelingen te doen;
- III. spreken de wenselijkheid uit - met behoud van ieders opvattingen en gevoelens met betrekking tot de beleidsvoornemens van het nieuwe kabinet - dat op basis

storen. Het eindigde in een globale overeenstemming, die vrijdags werd bezegeld in een overleg tussen Kok en zijn secondant Frans Drabbe en Van Veen, vergezeld door Ad Dortland, wederom bij Van Veen thuis in Wassenaar.

Extra bestuursvergadering

Die vrijdagavond en zaterdag ging het conceptakkoord per koerier naar de huisadressen van ons hele Dagelijks Bestuur, vergezeld van de uitnodiging voor een extra bestuursvergadering op maandagochtend. Die bijeenkomst beschreef ik in mijn boek 'Keerpunt '82' uit 2002 als volgt:

'Ik zit in een hoekje gespannen te luisteren. Het is erop en eronder. De heer Van Veen licht het akkoord kort toe en laat dan iedereen zijn opvatting geven. Het is een gemêleerd beeld, sommigen eigenlijk tegen, anderen voor, nog anderen weten het niet. Er blijkt die zondag een informele vergadering van de Commissie Voorbereiding Arbeidsvoorwaardenbeleid te zijn geweest 'ergens in het land', waarvoor het secretariaat niet is uitgenodigd. In die vergadering is sprake geweest van forse kritiek van diverse toonaangevende CAO-onderhandelaars. De tegenstanders menen op eigen kracht een (nog) beter resultaat te kunnen realiseren, namelijk het elimineren van de apc zonder enige compensatie. De voorstanders geloven dat niet meer na alle ellende van de laatste vijf, zes jaar. Dan gaat de heer Van Veen op alle bezwaren in, hij beschrijft minutieus de lange ontstaansgeschiedenis van het akkoord, het gebrek aan alternatieven, de gevolgen van afwijzing. (...) Er is geen speld tussen te krijgen, het is ook duidelijk dat verder onderhandelen niet mogelijk is. Na nog een rondje met veel zinloze vragen en tegenwerpingen, constateert hij vragenderwijs dat hij mandaat krijgt om te tekenen. Niemand spreekt hem tegen, het is zijn *finest hour*.'

Wat was ik blij dat het bestuur had ingestemd, de tegenstanders hadden van onze voorzitter geen enkele kans gekregen, die moesten hun wonden grommend likken, prachtig.

Voldoende mandaat

Op dinsdag was er weer Stichtingsoverleg, iedereen bleek voldoende mandaat te hebben gekregen. Aansluitend werden in een werkgroepje alle amendementen en amende-

mentjes uitonderhandeld. Onze algemeen directeur Van Vulpen fluisterde me in om 'vast te houden', het voelde als een opdracht, ook al besepte ik wel dat we in dit spel concessies zouden moeten doen, al was het maar tekstueel. Het duurde allemaal natuurlijk uren maar echt moeilijk was het niet meer. Kok kwam er na een tijdje even bij zitten om zich bij te laten praten, dat vond ik toch wel bijzonder. Van Veen liet zich niet meer zien, zijn werk zat er op. En zo kon

Kok kwam er even bij zitten om zich bij te laten praten, dat vond ik toch wel bijzonder

de volgende dag, 24 november 1982, het akkoord in een laatste Stichtingsoverleg formeel ondertekend worden door alle voorzitters. Precies een week na de openingszetten.

Poldermodel

Het Akkoord van Wassenaar, slechts anderhalf A-4tje lang, stond aan de basis van het economisch herstel vanaf het midden van de jaren '80 én van wat later het poldermodel ging heten. Een loonmaatregel is sindsdien volkomen taboe. In 1997 spraken de beide hoofdrolspelers op een symposium over de gevolgen van het akkoord. Vijf jaar later verscheen er een uitgebreid artikel in Trouw over '20 jaar na Wassenaar' en nog eens vijf jaar later werd het 25-jarig jubileum van het akkoord herdacht met een bijeenkomst van alle toen betrokkenen in Wassenaar. Het 35-jarig jubileum ging dit jaar ongemerkt voorbij. Inmiddels is Chris van Veen overleden (2009), net als toenmalig NCW-voorzitter Steef van Eijkelenburg (2009), de toenmalige FNV-bestuurders Bode (2007) en Drabbe (2011), CNV-voorman Harm van der Meulen (2007), MKB-voorzitter Perquin (1993), algemeen directeur Carl van Vulpen van VNO (2006) en directeur Ad Dortland van VNO (2013). Zo verwaait ook het Akkoord van Wassenaar uiteindelijk in de wind...